

CERAMICA ELENISTICĂ DIN AȘEZAREA GETICĂ DE LA ZIMNICEA

Ion PĂTRAȘCU *

Abstract: *This article presents the Hellenistic pottery from Zimnicea 'Cetate' settlement. The pottery comprises vessels for liquids including: kantharoi, lekythoi, unguetaria, skiphos, and lagynos. This pottery is dated to the second half of the 4th century BC and the 3rd century BC.*

Rezumat: *Acest articol prezintă ceramica elenistică descoperită în așezarea de la Zimnicea. Este vorba despre vase ceramice pentru lichide: kantharoi, lekythoi, unguentaria, skiphos, lagynos. Aceste vase ceramice se datează în a doua jumătate a secolului IV a. Chr. și pe parcursul secolului III a. Chr.*

Keywords: *settlement; pottery; kantharos; skyphos; lekythos; unguentarium.*

Cuvinte cheie: *așezare; ceramică; kantharos; skyphos; lekythos; unguentarium.*

Articolul de față se integrează efortului de recuperare și valorificare a mai vechilor cercetări arheologice de la Zimnicea.

În așezarea de pe 'Cetate', ceramica elenistică a apărut într-o cantitate apreciabilă, motiv pentru care aceasta a făcut obiectul și altor articole. Vasele ceramice elenistice reprezintă repere cronologice valoroase atât pentru datarea generală a sitului de aici cât și a stabilirii cronologiei interne a așezării. Valoarea importurilor elenistice este cu atât mai ridicată în cazul sitului de la Zimnicea, cu cât este bine știut că aici avem de-a face cu o comunitate săracă și, implicit, majoritatea covârșitoare a descoperirilor de pe 'Cetate' și 'Câmpul Morților' este reprezentată de ceramica indigenă, lucrată cu mâna sau la roată.

Pe lângă vasele de tip *askos* descoperite în așezarea de la Zimnicea (Pătrașcu 2005: 233-8), au fost publicate recent și amforele ștamplate grecești (Pătrașcu 2011: 315-32). Spre deosebire de amfore, care apar într-un număr mare, celelalte tipuri de vase ceramice elenistice se găsesc în așezarea nord dunăreană într-un număr mult mai redus. Este vorba despre vasele pentru lichide de tip *kantharos*, *lekythos*, *unguentarium* și *skyphos*. Situația nu este singulară ci este asemănătoare cu a celorlalte stațiuni getice de la nord de Dunăre.

Vasele de tip *kantharos* constituie categoria cea mai bine reprezentată din punct de vedere cantitativ. Exemplarele de la planșele I.1-4 și II.7, 8 fac parte din aceeași variantă de *kantharoi*, cu cupa tronconică, partea superioară aproape cilindrică, înaltă, cu profil concav, torți arcuite prevăzute cu apucători plate. Piesele de la Zimnicea au corp mai puțin zvelt decât cele de la Albești (jud. Constanța) și se datează în secolul III a. Chr.

O altă categorie de vase elenistice este reprezentată de *lekythoi*. Acestea sunt vase de mici dimensiuni, cu corpul aproape sferic și prevăzute cu 'standing'. Jumătatea superioară a corpului, gâtul, gura și toarta sunt acoperite de un firnis negru-plumburiu.

Cu excepția vasului fragmentar descoperit în C.10 M.117 și a unui exemplar descoperit pe 'Cetate', toate celelalte exemplare și fragmentele de *lekythoi* elenistici descoperiți la Zimnicea, provin de la vase de tip A, cu corp globular, datate la sfârșitul sec. IV - prima jumătate a sec. III a. Chr. (Teleagă și Zirra 2003: 49, pl. 15, 26, 35; vezi și Buzoianu și Bărbulescu 2005: 148, pentru o datare mai târzie, în ultimul sfert al secolului III a. Chr., a tipului III 'cu corp globular').

Vasul de la planșa III.14, are bune analogii în așezarea greco-indigenă de la Albești (jud. Constanța), piese a căror datare este asigurată, în limitele secolului III a. Chr., de ștampile amforice de Rhodos, perioada II, Herakleia Pontica, perioada C și Sinope gr. Vd (Buzoianu și Bărbulescu 2005: 148).

La Zimnicea, pe lângă celelalte categorii de vase elenistice, au mai fost descoperite și fragmente ce provin de la *unguentaria*. Fragmentele de *unguentaria* descoperite în așezarea de aici provin de la vase de mici dimensiuni, prevăzute cu gât înalt și corp bombat. După E. Teleagă și V. Zirra, piesele de la Zimnicea se datează între 275-225 a. Chr. (Teleagă și Zirra 2003: 51).

Pentru piesele de la planșa III.15, 16 este greu de stabilit apartenența la unul din tipuri, întrucât s-au păstrat numai fragmente din gât și buză, însă ele nu se pot data, în linii generale, în afara intervalului 325-225 a. Chr. (Teleagă și Zirra 2003: 196).

În schimb, vasul fragmentar de la planșa III.17 se apropie mai mult de *unguentaria* histrieni, datați în perioada 275-225 a. Chr. (Teleagă și Zirra 2003: 196).

* Inspectoratul de Poliție al Județului Teleorman, Str. Ion Creangă, nr.71-73, 140033, Alexandria, jud. Teleorman, România; ion.patrascu@yahoo.com

O descoperire importantă este fragmentul de *skyphos* cu figuri roșii, din grupa FB, apărut în SIII/1948. Este aproape o certitudine că la această piesă se referă I. Nestor când prezintă „*un fragment ceramic de fabricație grecească, probabil atică, din specia vaselor pictate cu figuri roșii, databil pe la sfârșitul sec. 5 în. î. Hr.*”, aflat la baza depunerilor de epocă getică. (Nestor 1949: 119). Această piesă este cu atât mai importantă cu cât ea datează începuturile așezării getice de la Zimnicea, începuturi care nu pot fi împinse mai devreme de mijlocul secolului IV a. Chr.

Fragmentul de la planșa IV.20 provine, cel mai probabil, având în vedere diametrul maxim al corpului, de la un *lagynos* globular. Astfel de vase derivă din vasele de tip *lekythos* cu corp globular, a căror funcție, de altfel, o și preiau.

Dintre toate descoperirile prezentate niciuna nu se datează mai devreme de mijlocul secolului IV a. Chr., dar nici mai târziu de sfârșitul secolului III a. Chr.

Catalog

Kantharoi

1. *Kantharos* (Planșa I.1). Lipsesc părți din buză, corp și toartele. Piciorul este afectat și el. Buza este evazată, cu marginea rotunjită, iar gâtul lung și concav. Piciorul este scurt și concav. Baza piciorului cu canelură și scobită în interior. Torțile erau verticale și cu palete. Argilă roz. Mici particule de mică și mici concrețiuni calcaroase. Firnis negru pe ambele fețe, cu reflexe metalice la exterior, foarte erodat. Vasul este foarte mult erodat.

Înălțime = 11,8 cm, diametrul gurii = 6 cm, diametrul bazei = 3,8 cm, diametrul gâtului = 4,9 cm.

Datare: sec. III a. Chr.

Bibliografie: Pârvan 1926: 595, fig. 459, Spânu 2014: 39, 137, pl. 10/4.

Zimnicea 20.09.1924, suprafața B, șanț adiacent; Muzeul Județean Teleorman (= MJT), nr. inv. 25514.

2. *Kantharos* (Planșa I.2). Fragment de buză cu început de paletă și porțiune din gât. Argilă roz. Fine particule de mică. Firnis negru pe ambele părți.

Zimnicea 1948, S II, caroul 20, -1,83 m; MJT, nr. inv. 25517.

3. *Kantharos* (Planșa I.3). Fragment de gât și corp. Argilă roz, bine arsă. Firnis negru, aproape mat pe ambele părți, cu slabe reflexe plumburii.

Datare: sec. III a. Chr.

Zimnicea 1924; MJT, nr. inv. 25516.

4. Două fragmente de buză și gât de *kantharos* (Planșa I.4). Buza cu marginea rotunjită și ușor răsfântă în afară. Firnis negru pe ambele fețe, corodat.

Bibliografie: Dumitriu *et. al.* 1965: pl. 44/4.

Zimnicea 1949, S VII, caroul 2; MJT, nr. inv. 25519.

5. *Kantharos* fragmentar (Planșa I.5), din care s-a păstrat o parte din picior și din partea inferioară a corpului. Ceramica fină, de culoare brun-cărămizie, firnis negru la interior și exterior. Decorul este format din linii canelate, paralele, oblice și verticale.

Zimnicea 2000, S XVIII a, caroul 24, latura de V, -2,30 m; MJT, nr. inv. 25509.

6. *Kantharos* (Planșa II.6). Fragment de corp, cu caneluri. Argilă roz-cenușie. Firnis negru. Zimnicea 1949, S VII; MJT, nr. inv. 25521.

7. Fragment de paletă și capăt de toartă de la un *kantharos* (Planșa II.7). Argilă roz. Rare concrețiuni calcaroase. Firnis negru-brun.

Zimnicea 1949; S VI C; MJT, nr. inv. 25525.

8. Fragment de *kantharos* - buză, toartă fragmentară și paletă (Planșa II.8). În spărtură, ceramica este cărămizie, fină, omogenă și arsă uniform. Pe suprafață, firnis negru cu reflexii verzui.

Zimnicea 2000, S XVIII a, caroul 39, -2,95 m; MJT, nr. inv. 25510.

9. Fragment de picior de *kantharos* cu baza evazată și scobită (Planșa II.9). Pe partea exterioară a bazei, canelură groasă, dând impresia unei baze cu două trepte. Pe cealaltă parte, în jurul scobiturii, de asemenea canelură, cerc rezervat pe talpă, pe margine. Argilă roz. Rare concrețiuni calcaroase. Firnis negru.

Zimnicea, fără an; MJT, nr. inv. 25515.

Lekythoi

10. *Lekythos* reconstituit din fragmente (lipseşte o parte din corp) (Plansa II.10). Argilă roz-gălbuie cu particule de mică. Firnis negru, trecut, în cea mai mare parte, în roşu pe partea superioară a vasului, toartă şi gură la interior. În bună parte firnisul este degradat.

Înălţime = 15,2 cm, diametrul gurii = 3,3 cm (cu buza: 3,7 cm), diametrul corp = 11,2 cm, diametrul picior = 6,8 cm.

Bibliografie: Spânu 2014: 53, pl. 16/3.

Zimnicea 1948, S V, s 9; -1,90 m; Institutul de Arheologie Bucureşti (= IAB), nr. inv. I 1629.

11. Fragment din corpul unui *lekythos* (Plansa III.11). Pasta fină, cu mică; suprafaţa, pe partea superioară a fragmentului, este acoperită cu firnis negru-plumburiu.

Zimnicea 1970, 'Ruscă', *passim*; MJT, nr. inv. 25511.

12. Fragment din corpul unui *lekythos* (Plansa III.12). Pasta fină, cu mică; suprafaţa, pe partea superioară a fragmentului, este acoperită cu firnis negru-plumburiu.

Zimnicea 2003, G 14 h, -1,61 m; MJT, nr. inv. 25512.

13. *Lekythos* (Plansa III.14). Parte din gură, gâtul, toarta, umărul şi o porţiune din partea superioară a corpului. Argilă roz, bine arsă, cu mică şi concreţiuni calcaroase. Suprafaţa este corodată. Rest de firnis negru, parţial trecut în brun, deteriorat.

Zimnicea 1967, S VIII, gr. 15; MJT, nr. inv. 25513.

Unguentaria

14. *Unguentarium* (Plansa III.15). Fragment de buză şi gât. Buza discoidală.

Zimnicea 1948, S III, H.N. 12, -0,20 m; MJT, nr. inv. 25537.

15. *Unguentarium* (Plansa III.16). Fragment de buză şi gât. Buza discoidală. Argilă cenuşie; firnis negru-mat. Rest de culoare albă pe gât.

Zimnicea 1924; MJT, nr. inv. 25534.

16. *Unguentarium* (Plansa III.17). Fragment. Partea inferioară şi piciorul. Forma corpului bitronconică, piciorul tronconic. Argilă gălbuie. Rare şi foarte mici particule de mică. Pe partea exterioară (inclusiv fundul piciorului) firnis negru, trecut parţial în roşu, erodat. Dacă este *unguentarium*, atunci este de tip VII (cf. Forti 1962: 153, pl. IX, XII/6).

Datare: ultimul deceniu al sec. IV sau începutul sec. III a. Chr.

Zimnicea 1924, suprafaţa B, şanţurile adiacente I-IV; MJT, nr. inv. 25538.

17. Bază de cupă joasă (Plansa IV.18). Diametrul probabil =7,5 cm. După dimensiune poate aparţine unui *lekythos* cu corp globular.

Zimnicea 1949, S VI, A şi B; MJT, nr. inv. 25540.

Varia

18. *Skyphos* cu figuri roşii din grupa FB (Plansa IV.19). Fragment de perete. Parte dintr-un personaj în *himatium*, spre dreapta. În faţa acestuia, alt personaj. La interior, firnis negru.

Bibliografie: Nestor 1949: 119.

Datare: Cf. Nikolov 1968: cat. 47, piesa din tumulul 'Moghilanska', mormântul nr. 3, face parte din grupa FB, fiind datată în al treilea sfert al secolului IV a. Chr. (Alexandrescu 1983: 48). Cf. Histria 1978: cat. 496, începutul secolului al IV-lea a. Chr.

Zimnicea 1948, S III; MJT, nr. inv. 25541.

19. *Lagynos* (Plansa IV.20). Fragment din corpul globular al unui vas închis (reconstituit din patru fragmente). Argilă gălbuie. Numeroase particule de mică mărunţă. Rare mici granulaţii calcaroase. Firnis negru-plumburiu la exterior, foarte corodat.

Zimnicea 1948, S III, caroul 10, -1,10 m; MJT, nr. inv. 25542.

20. *Oenochoe* (sau *olpe* ?) (Plansa III.13). Fragment de gât provenind de la un vas închis. Argilă roz-cenuşie, cu granulaţiuni şi particule de mică. Firnis negru-plumburiu, în mare parte erodat.

Zimnicea 1949, S VI, groapa 'p'; MJT, nr. inv. 25536.

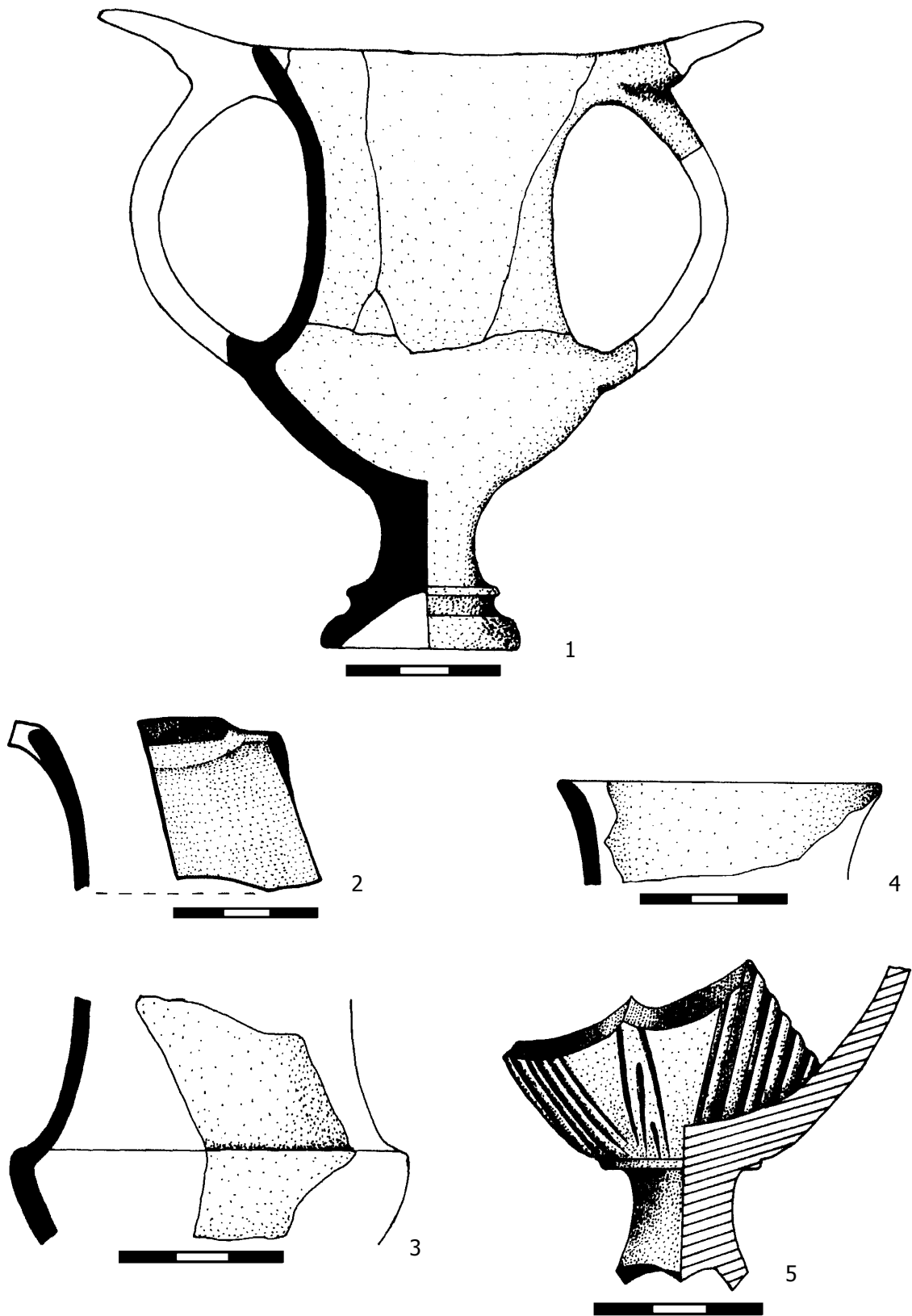
21. Vas pentru servire ('serving dish') (Plansa IV.21). Fragment de picior evazat şi scobit. Argilă roz cu miezul cenuşiu. Foarte mici şi numeroase particule de mică. Firnis negru la exterior, roşu-brun, cu pete negre, sticlos, la interior. Bandă lată rezervată în jurul scobiturii bazei.

Bibliografie: Rotroff 2006, 38, 230.

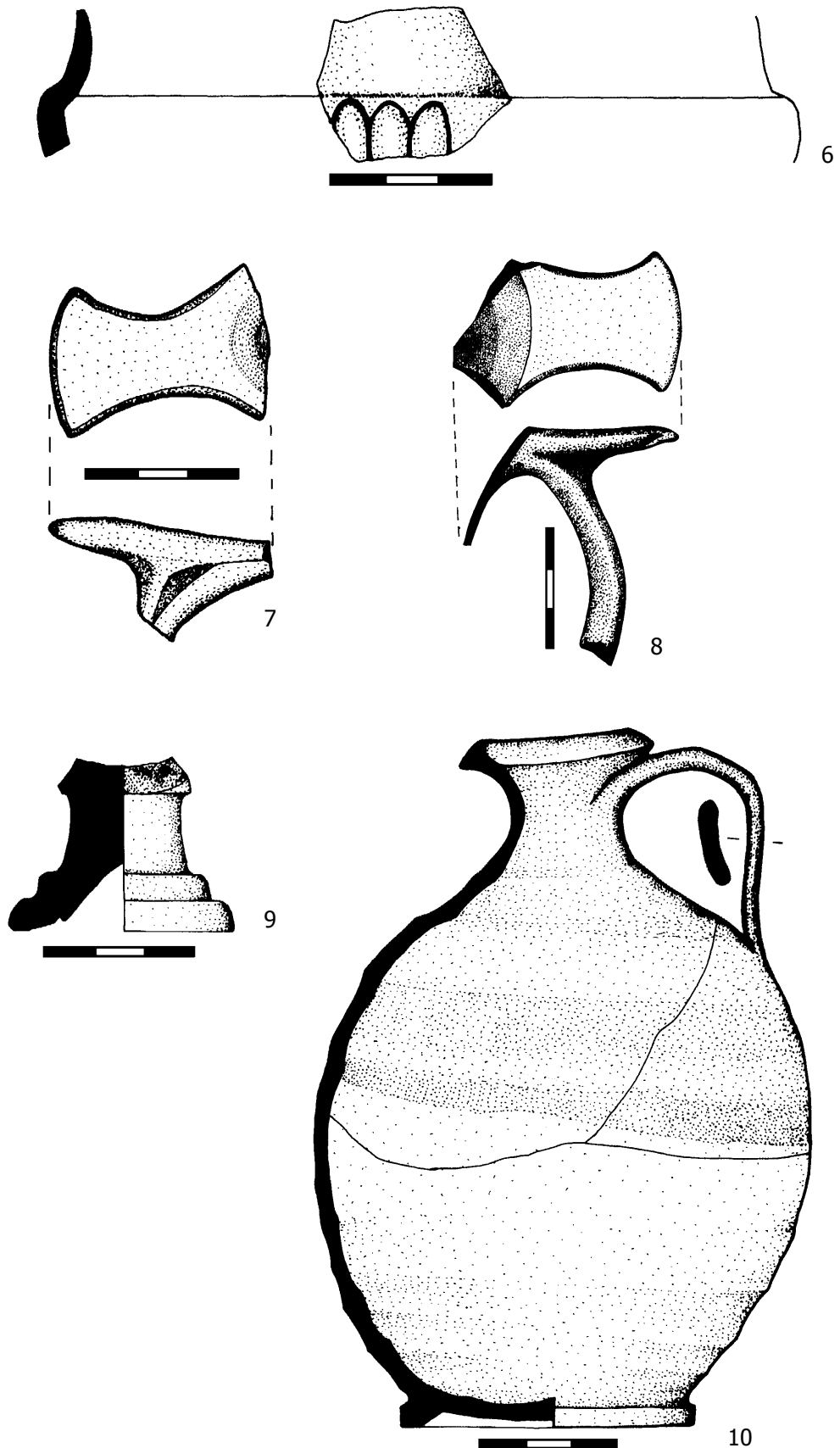
Zimnicea, fără an; MJT, nr. inv. 25539.

Bibliografie

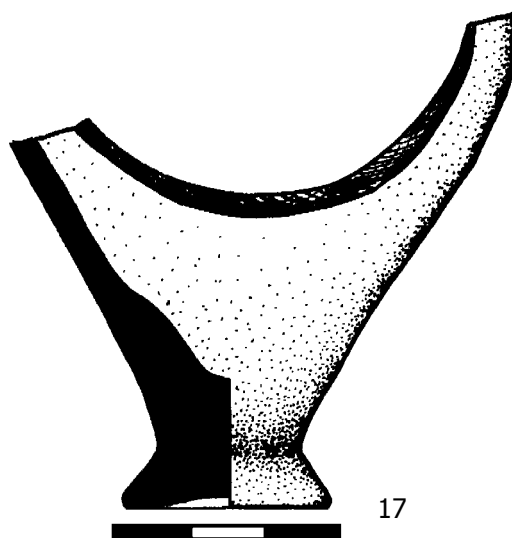
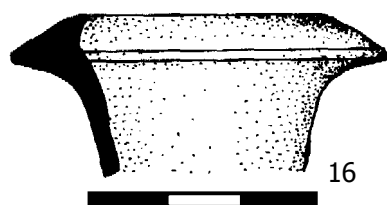
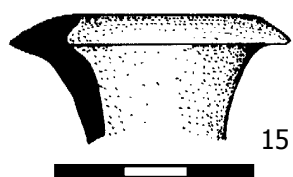
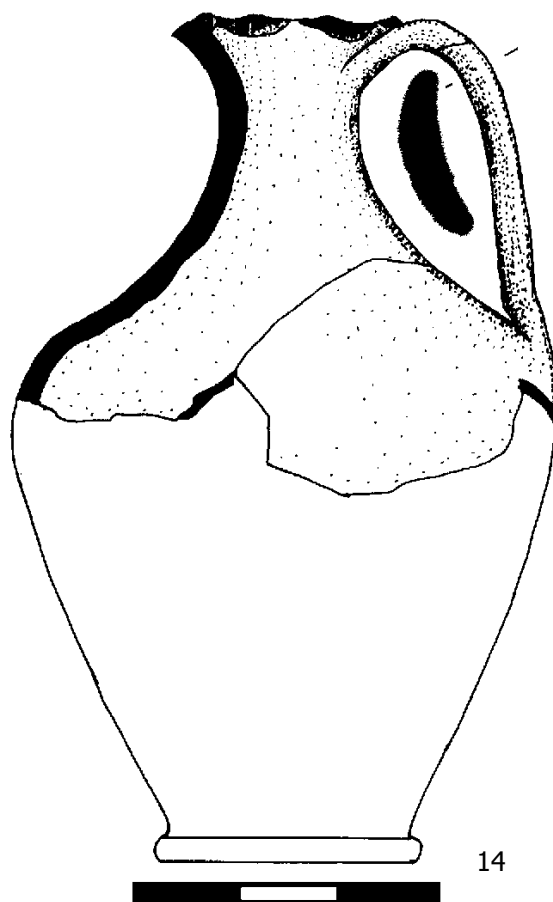
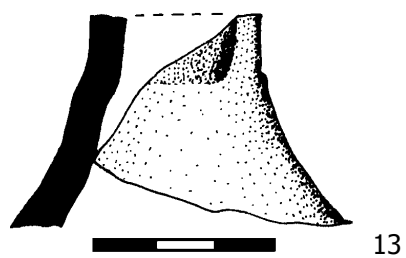
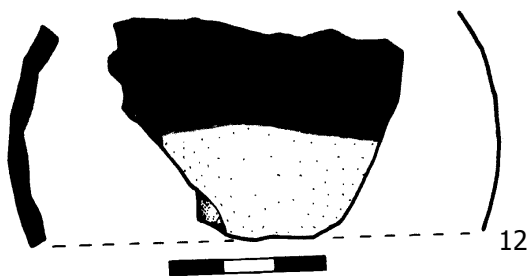
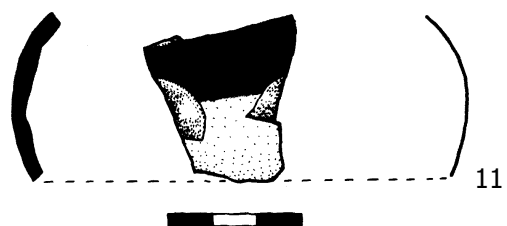
- Alexandrescu, A.D. (1974) 'Les sites gétiques de la Plaine Danubienne aux IV-I siècles av.n.è.', *IIIème Congrès International d'Études du Sud-Est Européen, Histoire* (rezumate) I: 5-6.
- (1976) 'A propos des fibules 'thraces' de Zimnicea', *Thraco-Dacica* I: 131-41.
- (1980) 'La nécropole gète de Zimnicea', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Serie* XIV: 19-126.
- Alexandrescu, P. (1983) 'Le groupe de trésors thraces du nord des Balkans (I)', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, Nouvelle Serie* 27: 45-66.
- Buzoianu, L. și Bărbulescu, M. (2005) 'Ceramica greacă de uz comun din așezarea de la Albești (jud. Constanța)', *Pontica* 37-38 (2004-2005): 145-67.
- (2003) 'Categoriile ceramice de import în așezarea greco-indigenă de la Albești (jud. Constanța)', *Pontica* 35-36 (2002-2003): 61-77.
- Dumitriu, S., Alexandrescu, P., Dumitrescu, Vl. și Condurachi, E. (1965) *Corpus Vasorum Antiquorum (CVA)* 1, București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România.
- Forti, L. (1962) *Gli unguentari del primo periodo ellenistico*, Rendiconti della Accademia di Archeologia, Lettere e Belle Arti. Nuova Serie XXXVII.
- Histria (1978) *Histria. La céramique d'époque archaïque et classique (VII-IV-e s.)* IV, București: Ed. Academiei Republicii Socialiste România.
- Măgureanu, D. (2011) 'Zimnicea - Fragmentarium', în D. Măgureanu, D. Măndescu și S. Matei (ed.) *Archaeology: Making of an practice*, pp. 87-102, Pitești: Ed. Ordessos.
- Măndescu, D. (2010) *Cronologia perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului (sec. V-III a. Chr.) între Carpați, Nistru și Balcani*, Brăila: Ed. Istros.
- Nestor, I. (1949) 'Săpăturile arheologice de la Zimnicea', jud. Teleorman, *Studii* II(1): 116-25.
- (1950) 'Așezările din societatea primitivă și sclavagistă în regiunea Dunării de Jos. Raport sumar asupra campaniei de săpături arheologice de la Zimnicea', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* I(1): 93-102.
- Nikolov, B. (1968), *Musée archéologique de Vraca. Art ancien*, Sofia.
- Pătrașcu, I. (2005) 'Askoi elenistici descoperiți la Zimnicea (județul Teleorman)', *Istros* XII: 233-8.
- (2011) 'Stampile amforice descoperite în așezarea getică de la Zimnicea (jud. Teleorman)', în D. Măgureanu, D. Măndescu și S. Matei (ed.) *Archaeology: Making of an practice*, pp. 315-32, Pitești: Ed. Ordessos.
- Pârvan, V. (1926) *Getica. O protoistorie a Daciei*, București: Ed. Cultura Națională.
- Rotroff, S. (2006) *Hellenistic Pottery: The Plain Wares*, The Athenian Agora XXXIII, Princeton, New Jersey: The American School of Classical Studies at Athens.
- Spânu D. (2005) 'Campania Zimnicea 1924-informații restituite. Cercetările arheologice conduse de I. Andrieșescu pe situl 'Cetate'', *Argesis* 14: 117-73.
- (2006) 'Istoricul și stadiul actual al cercetărilor arheologice efectuate pe situl 'Cetate' de la Zimnicea', *Cercetări Arheologice* 13: 189-212.
- (2009) 'Un mormânt cu fibulă Glasinac descoperit pe situl 'Cetate' de la Zimnicea', *Analele Banatului* 17: 277-92.
- (2014) *Contribuții arheologice și iconografice la cercetarea sitului 'Cetate' de la Zimnicea*, Pitești: Ed. Ordessos.
- Teleagă, E. și Zirra, V., (2003) *Die Nekropole des 6.-1. Jhs. V. Chr. Von Istria Bent bei Histria. Archäologische Untersuchungen zur Bevölkerung in der westlichen Schwarzmeerregion*, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf.
- Trohani, G. (2006) 'Restitutio. Așezarea getică de la Zimnicea pe baza unor mai vechi și mai noi însemnări', *Cercetări Arheologice* 13: 213-30.

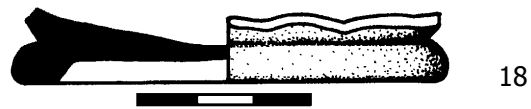
Planşa I. Zimnicea 'Cetate'. 1-5 *kantharoi* elenistici.
Zimnicea 'Cetate'. Hellenistic *kantharoi* (1-5).

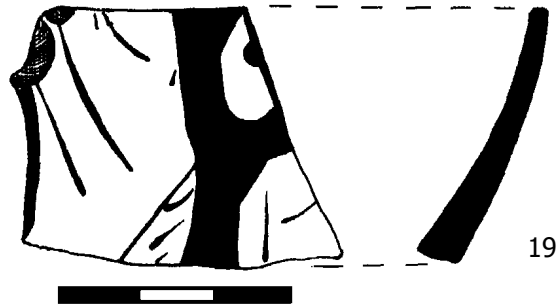
Planșa II. Zimnicea 'Cetate'. 6-9 *kantharoi*; 10 *lekythos*.
Zimnicea 'Cetate'. *Kantharoi* (6-9) and *lekythos* (10).

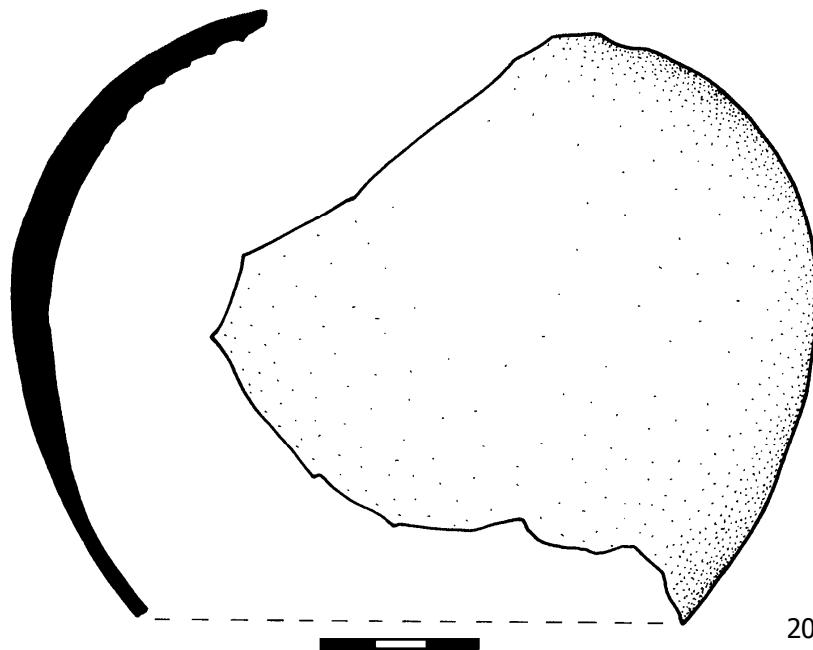
Planşa III. Zimnicea 'Cetate'. 11-14 *lekythoi*; 15-17 *unguentaria*.
Zimnicea 'Cetate'. *Lekythoi* (11-14) and *unguentaria* (15-17).

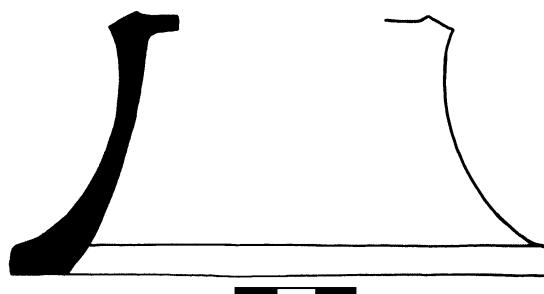
18

19

20

21

Planșa IV. Zimnicea 'Cetate'. 18 *lekythos*, 19 *skyphos*, 20 *lagynos* (*oenochoe*?), 21 vas pentru servire.
Zimnicea 'Cetate'. *Lekythos* (18), *skyphos* (19), *lagynos* (*oenochoe*?) (20) and 'serving dish' type vessel (21).

